

Bulányi György

Eszeveszett volt-e Jézus?

1. Az evangélium ésszerűsége

Korán felmerült ennek gyanúja: ronkoni erőszakkal cipelték volna haza Názáretbe, mert úgy ítélték, hogy eszét veszítette (Mk 3,21). A minap 90 éves korában elhunyt Raymond-Leopold Bruckberger francia domonkos is feltette e kérdést Jézus története (1965) c. könyvében: Őrült volt-e Jézus? A „Mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok” jézusi kijelentés indította erre. Válasza: nem volt őrült; fenti kijelentése csak nyomatékozza szavainak tekintélyét. Magam minden tekintély-problémától elvonatkozva hozom elő újra e kérdést, és tanítása egészének, a jézusi evangéliumnak ésszerűségére kívánok rákérdezni. Egyáltalán komolyan vehető-e, amit képvisel?

A kérdés számomra részben költői. Mégpedig azért, mert harminc esztendővel ezelőtt – túl Prohászkan, a marxizmuson és a Vatikán keleti politikáján – a Keressétek az Isten Országát! vastag köteteivel adtam választ magamnak: nem volt őrült. Ellenkezőleg: meghökkenítő tanítása az egyetlen lehetőség, hogy az emberiség megmeneküljön a végkatasztrófától. Idézem e munka Bevezetésének egyik mondatát az „Útról”, Jézus tanításainak foglatatáról: „Vajon ez az Út nem az egyetlen értelmes és a fenyegető katasztrófát kikerülő út-e az emberiség evilági életében...?”

Csak azért nem teljes egészében költői a kérdésem, mert a kereszténység a maga fennállásának utolsó 1700 esztendejében egyfolytában úgy gondolkodik és viselkedik, mintha őrült lett volna Jézus. Azért volt őrült, mert olyan evangéliumot prédikált „út”-ként, aminek csak ellentmondását és ellentétét választhatja nemcsak az emberiség egésze, hanem ezen belül maga az egyház is; akár az ortodox, akár a katolikus, akár a protestáns egyházak. Ebben teljes az összhang közöttük, ökömenyjük e tekintetben problémamentes. Akik pedig olyasfélét képviseltek, mint magam is, azokat elégettek máglyáikon vagy kardélre hányták, mint „őrülteket” s a társadalom ellenségeit – ugyanezen társadalom

megmentésére hivatkozva. Így hát kérdésfeltevésem még sem egészen költői, mert ez van mögötte: Csak én vagyok őrült, és mindenki más normális? Az egész világ őrült, és csak én vagyok normális?

Az is mozgat a felvetésnek erre az ébresztőórára emlékeztető harsány hangmegütésére, hogy a hierarchia álljon végre szóba azzal, amit idehaza immár fél százada képvisel a Bokor, s gondolkodjék már el, hogy velünk szemben mit is képvisel evangélium címén és a magasságos Úristentől eredeztetett teljes tekintélye nevében. Nem szűnyog valakiknek a hite, amit elég agyon ütni. Amit a hazai és a római inkvizíció csinált velünk, az függetlenül az eljárásmodok etikájától, lényegében tisztességtelen is volt. Miért? Hasonlattal élek: valaki szűz meztelenül betámolyog az operabál rangos-flancos népe közé, majd ezt

a) Nem azt tanítja Jézus, amit ráfogok (nem őrült).

b) Azt tanítja, amit mondok, de ez a tanítás teljes képtelenség; minek következtében a kereszténység méltán függetlenítette magát történelmi útján ettől a tanítástól (őrült).

c) Azt tanítja, amit mondok; s ez a tanítás menthetné meg az emberiséget, ha legalább a keresztények hajlandók volnának szóba állni vele. Nem hajlandók, minek következtében a Jézusra hivatkozó egyházak teljes ellentmondásban vannak Jézus tanításával (nem őrült).

2. Lehetséges életalakítások

Ezek után megpróbálom élesre és konkrétan rajzolni Jézus etikai tanítását. Ennek érdekében bevezetek néhány fogalmat. Az ember a maga történelmi útján léte fenntartása érdekében munkával javakat szerez magának. Nemcsak ezt teszi, hanem vesz is: erőszakkal (erőalkalmazás) kisajátít a maga számára olyan javakat, amelyek embertársai birtokában vannak. A munkával és erőalkalmazással megszerzett, ill. másoktól elvett javakat meg is osztja valakikkel, oda is adja (ad) valakiknek. Szerzés, vevés, adás – ezeknek a fogalmaknak a segítségével különböztetek meg három lehetséges emberi életalakítást.

a) Egy adott társadalmon belül hatályos törvények szabályozzák a szerzés lehetőségeit. A törvényeket meg-

követően eljárás indul ellene azon az alapon, hogy nem volt rendesen megfésülködve: kócos volt. Hasonlat nélkül: nem állt szóba mondanivalónkkal, hanem rámfogott olyan szubtilis dogmatikai meg egyházzrendi vádakat, melyeket sohasem képviseltem. Nem hajlandó ma sem szembesülni azzal, amit Jézus evangéliumáról mondtunk.

A 90-es évek elején nyomtatásban is megjelentettem, ötezer (!) példányban, a problémát felvető, kibontó és megválaszoló fentebb említett munkámat. Bár a katolikus könyvesboltoknak ma is tilos árulniok, nagy része mégis elkelt, s így olvasók kezében van már. Eredmény: a hierarchia hallgat róla. A nyugodt, elemző hangon történt kihívás nem bizonyult kihívásnak, Jöjjön tehát az ébresztőóra hangja: Őrült volt-e Jézus?

Kihívásomra többféle válasz adható. Típusai:

állapítók – karhatalmuk segítségével (erőalkalmazás) – megadóztatják (vevés) a hatalmuk alá tartozókat. Ugyanezen karhatalmuk segítségével megbüntetik azokat, akik csalnak, lopnak, rabolnak, azaz áthágják a hatályos törvényeket. Ezek a törvények azért hatályosak, mert a törvényeket megállapítóknak módjuk van karhatalmuk erejében a törvények áthágóit megbüntetni: elveszik javaikat, szabadságukat, életüket (vevés és erőalkalmazás). Ugyanezen karhatalmuk segítségével állampolgári kötelességé teszik a részvételt a honfoglalásnak, háborúnak, igazságtevésnek stb. nevezett erőalkalmazásos vevési akciókban (vevés és erőalkalmazás). Ugyanezen karhatalmuk alapján gondoskodnak a törvényeket megállapí-

tók a fenti módokon kisajátított javaknak szétosztásáról: valakik többet, mások kevesebbet, ismét mások semmit sem kapnak az adókból és a hadi zsákmányból. A fentiekben leírtuk az emberi társadalom államhatalmi, törvényesnek mondott rendjét.

b) Akik nem óhajtják magukra vállalni ezt a törvényesnek mondott államhatalmi rendet, azok fellázadnak ellene. A lázadók típusai: közbűntényesek, maffiózók, puccsisták, forradalmárok.

A közbűntényesek nem, vagy nemcsak a munka útján lehetséges szerzéssel biztosítják létfeltételeiket, hanem az államhatalom törvényeit semmibe vevő kisajátításokkal is: csellel (lopás), erőszakkal (rablás, gyilkosság) élnek; módosítani kívánják az adott társadalom javakat elosztó rendjét. E közbűntényesek rendre börtönben és akasztófán bűnhődnek tetteikért: lesújt rájuk az ún. igazságszolgáltatás, azaz az állam karhatalma. A lázadók és a büntetők eszköztára ugyanaz, mint azoké, akik ellen fellázadtak: vevés és erőalkalmazás.

A maffiózók nagyobb arányokban teszik ugyanazt, amit a közbűntényesek: terrorszervezeteket hoznak létre, beépülnek az államhatalomba. Cseleikkel, fegyvereikkel államot alkotnak az államban: ők is megpróbálják módosítani a javak elosztási rendjét. De nem a törvények megváltoztatásával teszik ezt, hanem a fennálló törvényeket figyelembe nem vevő vevéssel, fegyveres erőalkalmazással.

A puccsisták ugyanúgy nincsenek megelégedve az államhatalom törvényes elosztási rendjével, mint a közbűntényesek és a maffiózók, de emezeknél többre vállalkoznak. Beépülve a hatalom emberei közé, megpróbálják a maguk kezébe kaparintani a karhatalom (katonaság, rendőrség) ellenőrzését, hogy maguk szabhassák meg a törvényeket.

A forradalmárok ugyanúgy fellázadnak az adott törvényes rend ellen, mint az előző három csoport. Ugyanúgy át akarják venni a legfőbb hatalmat, miként a puccsisták, de ezt a szándékukat a társadalom többségének, ill. jelentős részének a segítségével kívánják megvalósítani.

A négy csoport közös vonása, hogy a vevést és az erőalkalmazást a fennálló hatályos – azaz az éppen adott államhatalom karhatalmával biztosított – törvényeket figyelembe nem véve alkalmazzák. Indítékuk is közös: a javakat másképpen akarják elosztani, mint ahogyan azt a törvényes rend lehetővé teszi.

c) Az evangéliumokban megrajzolt életalakítás a fentiektől különböző, de

csupán alternatív jellegű életalakítást jelöl ki célként maga elé. A fenti életalakítások nem alternatívák. Mind egyikük vevéssel és erőalkalmazással akarja érvényesíteni a magáét; le akarja váltani a mindenkor adott társadalmi rendet a magáéval. A jézusi nem akarja fegyveresen leváltani azt, hanem abban reménykedik, hogy a jézu-

3. Elméletileg igaz, gyakorlatilag érvénytelen – van ilyen?

Ha nem tör vevéssel és erőalkalmazással az adott társadalom rendtől eltérő másik hatályos társadalmi rend megteremtésére, akkor szükségképpen elfogadja a maga célkitűzései ágynak azt az államhatalmat, amelybe beleszületett, amelynek szuverén területén él. Ha pedig elfogadja, akkor teljesíti is annak törvényeit, amennyiben az nem kívánja meg, hogy vevéssel és erőalkalmazással éljen. A maga részéről nem keres és nem vállal olyan munkaviszonyokat, amelyekben a vevés és erőalkalmazás magatartásait kellene gyakorolnia. Ha pedig kényszeríteni próbálják ilyesmikre, nem áll kötélnek, és elviseli az ezért járó büntetést: javainak, szabadságának, életének elvesztését is. Egyébként a fennálló törvényeket nem sértve dolgozik (szerez), s a munkájával szerzett javakat megosztja azokkal, akikkel közösséget alkot (ad). Ilyen módon közteherviselést és egyenlőséget valósít meg a maga körén belül. Közössége lehet két személyes (házasság) vagy több személyes (család). A házasságon és családon túlmenően lehet kiterjedtebb is: magánosok és/vagy családok akkora közössége, amelyben az élet megszervezhető karhatalommal biztosított hatályú törvények bevezetése nélkül is. A kicsi a szép! S a kicsik szabad hálózata a szép.

E harmadik, a jézusi életalakítás felől nézve az előző két életalakítási csoport nem különbözik egymástól semmiben. Mind a kettő vevést és karhatalmat alkalmaz. Mind a kettő annak a szolgálatában áll, hogy a javak elosztása valakik számára kedvező legyen. Velük szemben a jézusi életalakítás kizárja a vevést és erőalkalmazást a maga eszköztárából, és/hiszen nem törekszik arra, hogy a javak elosztása valakik számára kedvezőbb legyen. Ha egyetlen szóval akarnók kifejezni az előző többi és a jézusi életalakítás közti különbséget, akkor erre a KIVÁLTSÁG szó kínálkozik. A többi törekszik a kiváltságra, a jézusi életalakítás viszont elutasítja a kiváltságot mint rendszeridegent, mint etikátlant. Etikátlant? Igen. Mindenki tiltakozik az

si társadalmi rend fokozatos térhódításának függvényében az adott és fegyverekre épülő társadalmi rend fokozatosan visszaszorul, majd elhal. Ezért képvisel csak alternatív rendet. A jézusi életalakításnak nincs szüksége erőszakra; törli szótárából és életéből a vevést és az erőalkalmazást, csak a szerzést és az adást ismeri.

ellen, hogy neki kevesebb jusson, mint másnak. Ez csak akkor valósulhat meg, ha senkinek sem jut több, mint amennyi a másoknak jut. Etikátlan tehát magamnak többet akarni, mint amennyi a másoknak jut. Ahogy felzárkózunk ehhez az egyedül etikus magatartáshoz (hogy nekünk se jusson több, mint amennyi a másoknak), úgy épül bele az emberiség életébe az Isten Ország, a szeretet civilizációja. Örült volt Jézus, mert feltételezte rólunk, hogy hajlandók vagyunk etikusan viselkedni?

Az embert a kiváltságot nem ismerő Abszolút Szentség, az Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette, ennek következtében bele van írva az emberi természetbe az abszolút szentség eszménye. Lelkiismeretünk jelzi is ezt. Olyankor biztosan jelez, amikor valakinek többje van, mint nekünk, s mondja is, hogy nem igazságos. Olyannyira így van ez, hogy amikor valakik a társadalom egészét akarják egy csapásra és forradalmi úton az adott rendet leváltani akaró célkitűzésre vezérelni, rendre megfogalmazzák a kiváltságmentesség eszményét. Újabb kori történelmünkben a francia forradalom az egyenlőséget írta zászlajára, Marx Kiáltványa pedig ennek megvalósítása érdekében óhajtotta megszüntetni a magántulajdont.

Feltételezzük most... tegyük fel, hogy az evangéliumokat ismerő olvasó az eddig mondottak erejében nem tagadja, hanem elfogadja: a fentiekben adott vázlatom a valóságot tükrözi, és ami Jézust illeti, evangéliumában ő valóban ezt a csak szerzést és adást ismerő, a vevést és erőalkalmazást pedig elutasító életalakítást tanította. Tegyük fel tehát, hogy elfogadja az olvasó: a jézusi program alapvetően különbözik a világtörténelem által produkált különböző életalakításoktól. Ha nem fogadná el, akkor illenék cáfolnia: nem ezt tanítja Jézus, hanem ezt és ezt... Ha nem tudja cáfolni, akkor illik tovább tanulmányoznia a jézusi tanítást. Azzal mindenképpen segítségére siethetek, amit a fentiekre öntudatos „keresztények” nemegyszer mondanak. Ilyes-

félét: „Ezek a csúf »politikai« ízü dolgok csillagfény messziségben vannak attól a természetfölötti »lelkiségtől«, amellyel az evangélium ellebeg fajok és osztályok állati tülekedése felett.”

Nos, az ilyesfajta megnyilatkozások mindenképpen felfedik, hogy bizony van olyan keresztény hit is, amely nem azonos Szent István, Pázmány, Prohászka hitével, akik egyértelműen úgy gondolták, hogy a jézusi természetfölötti lelkiségnek inkarnálnia kell a csúfnak és eviláginak gondolt politikai, közéleti valóságban. A kép, amelyet a fentiekben a jézusi életalakításról rajzoltam, egyértelműen hitet tesz amellett, hogy olyan lelkiség a Jézusé, amely Isten rendjét, az adást akarja az általa teremtet világ rendező elvévé tenni. S ha a „politika” történelmi tapasztalataink alapján vevést és erőalkalmazást mutat, ami pedig idegen Jézustól, akkor azt kell világosan leszögezni, hogy Jézus bizony többet és mást kívánt tőlünk, mint olyan lelkiséget, amely mellett párhuzamosan és azzal kart karba öltve nyugodtan csinálhatjuk, amit a különböző korok változó államhatalmai és törvényei kívánnak tőlünk. A jézusi lelkiség olyan közéletet kíván, amelyben érvényesülnek az evangéliumok elképzelései. Ha a politika fogalma feltételezi a vevést és erőalkalmazást, akkor Jézustól idegen a politika, de nem idegen a jézusi lelkiség hatására kibontakozó közélet. Sőt: a jézusi lelkiség szükségképpen bontja ki magából ezt. A jézusi lelkiség társadalmi vetületű lelkiség. Nem politizált Jézus? Igaz. Akar Istennek tetsző közéletet? Igaz. A jézusi tanítás elutasítja a politika eszközeit, de nem utasítja el annak célját: a rendet a társadalomban, rendet az emberiség közös dolgaiban.

Az ember istenadta méltósága, hogy sohasem kívánja emberalatti célkitűzések szolgálatába állítani életét. Néró, Hitler, Sztálin és a történelem többi kiemelkedőbb tömeggyilkosa is valami gyönyörű szép rend megvalósítása érdekében követte el véres örültségeit. A vevés és erőalkalmazás eszközeit alkalmazók is etikus lényeknek tudják magukat. Nem a jogtalanság és az önkény nevében emelik fel a különböző nem-jézusi eszmék a maguk zászlaját, hanem a törvény, a rend, a jog nevében. Ha utópiának minősítik is a jézusi életalakítást, nem azért teszik ezt, mert annak célkitűzései előtt nem emelik meg kalapjukat. Az ember a maga eredendő isteni tisztasága következtében nem tudja kiirtani lelkéből az isteni szentség értékének ragyogását és hívását. Ezért aztán koncepciónk

tényleges és értékelhető ellenfeleit azok körében sejtethjük, akik így gondolkodnak:

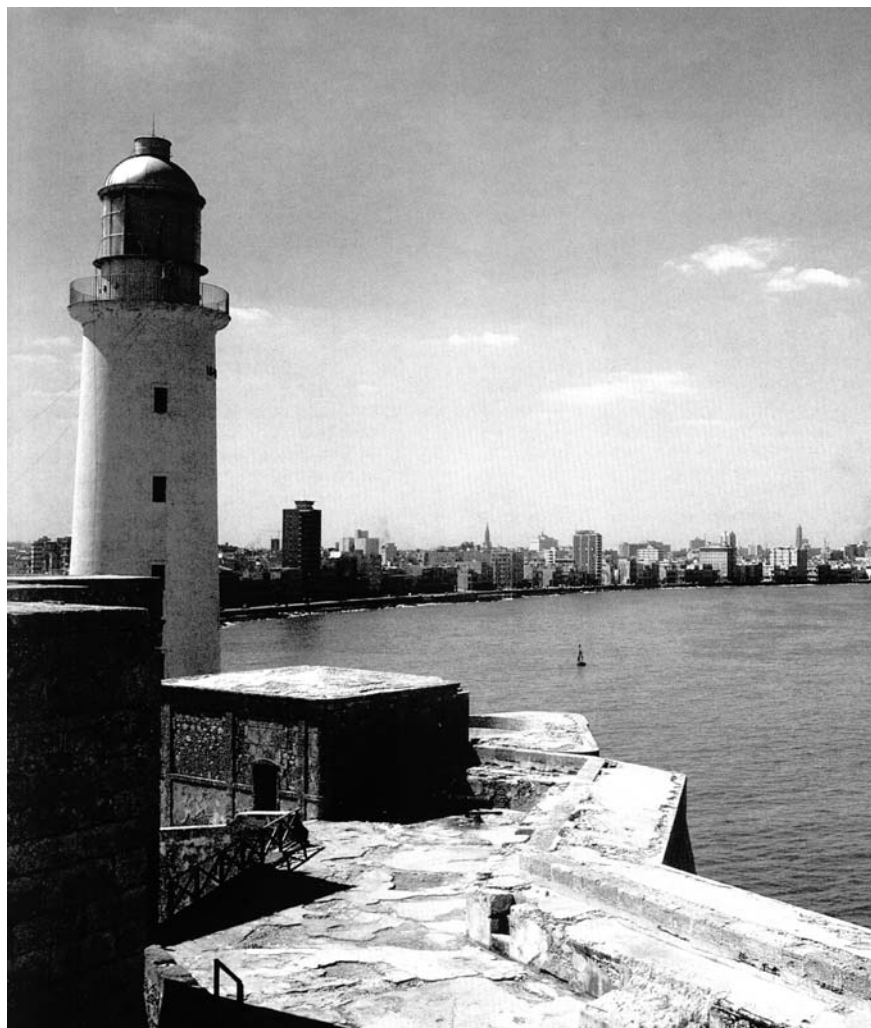
„Kianalizálhatod az evangéliumok szövegéből azt, amit elmondtál, de... nem úgy verik a cigányt. Summum ius, summa injuria! Él már a valóságban! Jobbá és szebbé úgy lehet tenni az életet, ahogyan a szentistvánok, pázmányok és prohászkaék gondolták. Elméletileg igazad lehet a fenti rajzban, de amit Jézus megfogalmazott, használhatatlan, mert... mert Jézus örült volt. Azt beszélte, ami nem lehetséges. Ha pedig így van, akkor kártékony, hogy az egyháznak és az emberiségnek az orra alá dörgölöd – hütlenségünk bizonyítékaként – ezt a jézusi tanítást, amely csak elméleti értékű. Segíteni nem segítesz velem, csak nagy garral kimutatod, mekkora áruló írástudók meg képmutató farizeusok vagyunk. Elég volt ebből a megpróbáltatásunkból egyszer, kétezer évvel ezelőtt. Neked nem kell felmelegítened ezt a levest! Foglalkozhatnál valami hasznosabbal is. Neked is jobb lenne... akkor nem bántanánk, még meg is becsülhetnénk! Meg nekünk is jobb lenne... békénk lenne tőled!”

Fellebbezek! Hová és kihez? Az emberi lelkiismerethez. A konkrét lelkiismerethez, melyet minden egyes olvasóm hordoz magában! Állj szóba az evangéliummal! Állj szóba Jézussal! Nem fenyeget téged. El akar kezdeni csendben dolgozni benned. Át akarja alakítani gondolkodásodat. Meg akarja értetni veled, hogy mindent tönkre tesz, ha többet akarsz magadnak, mint amennyi felebarátodnak jut. Megsemmisíted az élet lehetőségét, ha az erőalkalmazás útját járva eszkalálod a sátáni gyilkosságot. Legalább viseld el azokat, akik már alakítják hozzád gondolkodásukat, és elindultak az Úton. Egy szép napon te is csatlakozhatsz majd hozzájuk... hozzám, ha akarod...

Ehhez segítene hozzá, ami ezután következik.

4. Az örökség eltékozlása

Onnan indulok el, hogy Jézus azonnal elkezdte megvalósítani, amit tanított. Életközösséget hívott létre 12 fiatalemberrel. Adományokból, magánvagyonából, akármiből is – de gondoskodott róluk. Maguk is tanúsítják: „Amikor elküldtelek titeket re-

szény, tarisznya és saru nélkül, volt-e hiányotok valamiben? Semmiben – válaszolták” (Lk 22,35). S amikor nem küldte el őket, hanem mellette voltak? Akkor sem haltak éhen. Bevásároltak, ha kellett, volt pénztárosuk is: az Iskarióti Júdás. Megvalósították a magántulajdon nélküli életközösséget. Volt hova fejüket lehajtani? Akadt azért az is, pl. a Getszemáni-kert. Életközösségük életszínvonala anyagiakban biztosan nem érte el a főpapok, az írástudók, a jómódú középosztályhoz tartozó farizeusok szintjét, de nincs nyoma, hogy ez különösebben zavarta volna őket. Kárpótlást nyújthatott nekik Jézus közelsége és barátsága, s az Ország megvalósulásának reménye. A gazdag ifjú távozásakor ugyan megrémültek azon, hogy a gazdagoknak mennyire nehéz bemenni az Isten Országába, de annak nincs nyoma az evangéliumok leírásaiban, hogy morogtak volna tényleges szegénységük miatt. Atélhették, amit Jézus tanított nekik: Boldogok vagytok ti, szegények, mert tiétek az Isten Ország.

Felhőtlen volt az életük? Dehogy volt az. Mi bajuk volt? Veszekedtek egymással. Miben? Ki a nagyobb, ki a különb, ki fog Jézus jobbán-balján ülni? Jézus helyretette őket. Az a nagyobb, aki megmossa a másik lábát. Mi bajuk volt még? Türelmetlenkedtek: mikor jön el már az Isten Ország? Jézus helyretette őket: Az Isten országa eljövetele rajtuk fordul. Mi bajuk volt még? Nem szerették, ha Jézus arról beszélt, hogyan bánnak majd el vele a főpapok. Jézus helyre tette őket: ezt az egyet nem áll módjában megakadályozni. A tanítványok eszik, nem eszik, nem kapnak mást. Ezt kapják, mert a főpapok – főpapok. Ha Jézust látják, ruhájukat szagatják, tévedhetetlen ítéleteket formálnak, és gyilkolnak. A tanítványok csak bízzanak, s Jézussal együtt legyőzik a „világot”. Azt a világot, amihez a főpapok is tartoznak.

Ez volt az indulás. S a folytatás? Az sem volt rossz. Jézus mennyibemenele után ezek a fiatalok létrehozzák a jeruzsálemi egyházat. Lukács így számol be róla: „Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt. Vagyonukat és javikat eladták, szétszótották mindenkinek: ahogyan éppen szükség volt rá... A hívők összessége pedig szívében és lelkében egy volt. Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt... Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott ja-

vak árát pedig elhozták, és letették az apostolok lábai elé, azután szétszótották mindenkinek úgy, ahogyan szüksége volt rá...” (ApCsel 2,44–45; 4,32–35). Ez a jeruzsálemi karitatív központ még sokáig élt, Szent Pál is gyűjtött számukra. Nos, aligha lehet a fentiek alapján pontos képet rajzolni a központot működtetők közösségéről. De egy azért bizonyos: komoly elkötelezettséget vállaltak annak érdekében, hogy valakik között megvalósuljon, „eljöjjen” az Isten Ország, amelyben ha én eszem, akkor a másik is eszik, stb. Megvalósították az osztozás társadalmát.

A főpap nem marad tétlen. Bebörtönzi, megvereti őket. Nem törnek meg. Tudomására hozzák Kaifásnak, hogy embernek nem engedelmeskednek; arra ott az Isten. De gyűlölködésbe nem mennek át. Amikor Kaifás továbbmegy, és gyilkol is, mozgalmuk első jézusutáni vértanúja, István, a Mesterhez hasonlóan beszél. Nem a kereszten, de a rázúduló kövektől borítva mondja Istennek: „Uram, ne ródd fel nekik ezt a bűnt” (ApCsel 7,60). Az Ország a megbocsátás Ország, nem a visszaütini akarásé. Még valami. A rómaiaknál nem volt általános hadkötelezettség. Zsidók pedig nem jelentkeztek maguktól légionáriusnak. A Jézus táborához csatlakozó zsidók még kevésbé jelentkeztek. Amikor pedig elközelgett Jeruzsálem ostromának ideje, s fegyvert kellett volna fogniok a rómaiak ellen, a jeruzsálemi keresztények ott hagyják házaikat, s elmenekülnek a városból a Jordánon túli Pellába.

Minden azt mutatja, hogy vevés és erőalkalmazás nélküli, Jézustól tanított alternatív életet éltek honfitársaik társadalmában, s nagyon is tudták, hogy osztozniok kell egymás javai-ban. Megértették, mire tanította őket Jézus. Nem volt rossz a folytatás. Méltó volt az első három esztendő-höz, a kezdethez.

Jeruzsálem a Tizenkettőből még meggyilkolta a két Jakobot. A többi tíz már szétspriccelődött a Római Birodalom nagyvárosaiba: Antióchiába, Alexandriába, Rómába; meg még a határokon túlra is. Szent Pál 58-ban még hazalátogat Jeruzsálembe, ahol őt is meg akarják ölni, de „civis Romanus”-ként megmenekül kezük-ből. Jeruzsálemet 70-ben elpusztítják a légiók, s a Jézus-mozgalomnak új fővárosa támad: Róma. Az lesz fővárosukká, ahol a legtöbb a vértanújuk. Nemcsak a zsidók, a rómaiak sem tudnak mit csinálni ezzel a társadalmukba messzemenően belesimulni akaró, s ellenük nem támadó alterna-

tív csoporttal – gyilkolják őket. Rómában végzik ki Pétert, Pált, s még Jeruzsálem ostroma előtt, 64-ben, ott rendez az örült Néró éjszakai kivégítést szurokba mártott és meggyújtott keresztények égő fáklyáival.

A jeruzsálemi vagyonszétosztásnak a Birodalomban nincs folytatása. Nem lehetett folytatása, mert a keresztényeknek nem volt „polgárjoguk”. Feljelenthetők s elítélhetők voltak pusztán azért, mert keresztények, akik nem hajlandók tömjénsemet ejteni a császár istenségének oltárára. Az a társadalom, amelybe bele akartak épülni, olyasmit kívánt ezzel tőlük, amit hitükből folyóan el kellett utasítaniok. Katakombába szorultak. A Jézustól tanult osztozást az adott körülmények között, vagyonszétosztás nélkül is folytatták. Ezzel döbentik meg környezetüket. Erőik szerint magukra vállalják a Birodalom szegénygondozását. Ennek anyagi alapját a vasárnapi liturgia adja, melynek szerves részét képezi az adakozás. Jusztinosz apologéta írja a 2. század közepén: „Akik az eucharisztiaiban részesülünk, minden nélkülözőnek segítségére vagyunk, és mindörökké közösségben vagyunk egymással. A jómódú, és aki csak akar, szándékának megfelelően adakozik; azt, amit jónak lát. Az összegyűjtött adományokat az előljáró elteszi, s belőle gondoskodik az árvákról és az özvegyekről meg azokról, akik betegség vagy más oknál fogva szükségét szenvednek, továbbá a bebörtönzöttekről, az átutazó idegenekről; egyszerűen mindenkin segít, aki arra rászorul... nem emésztik el tűzben, amit Isten táplálékul teremtett, mivel ezek a mi javunkat és a szegényekét szolgálják” (Apol. 57. és 13. fejt.). A vagyonuk után nyomozó hatósági személynek a szegényeket mutatja meg a diakonus: „Ők a mi kincseink!” Adva van körükben a vagyonszétosztás, az osztozás számukra lehetséges formája: közösségben vagyunk egymással – vallja Jusztinosz.

„Közös az asztal, melyhez letelepednek, de nem közös az ágy” – tanúsítja a 3. század elején a Diognetos-hoz írt levél (5,7). A mondat egyfelől utal a vagyonszétosztás akkor lehetséges formájára, másfelől arra, hogy a családi élet tisztasága, a „nem közös ágy” ugyanúgy kivívta a pogány környezet csodálkozását és elismerését, mint a „közös asztal”, ami lehetővé tette szociális gondoskodásukat.

Nem ellenséges, hanem alternatív csoportként élnek a Birodalom társadalmában. Ilyenként sokasodnak el: a 4. század elején az ötven milliónyi népességnek már 10%-a keresztény.

Akkora társadalmi erőt képviselnek ezzel a létszámmal, hogy Konstantin császár kiadja a milánói türelmi rendeletet (313-ban). Ezzel polgárjogot kapnak. Majd hamarosan államvalóssá is lesznek. Közéjük tartozni – ez lesz az új tömjénszem-ejtés; Konstantin és utódainak reménye szerint ők adják majd a Birodalom egységének szellemi-lelki biztosítékát.

A fenti kép e három századról – aligha vitatott. Egyet viszont nem magyaráz meg. Az utolsó sorokban már jelzett 4. századi folytatást.

A teológusok az Isten Országá lehetséges megvalósulását látják a kialakuló új birodalmi rendben. A püspökök elkezdnek versengeni a császár kegyeiért. A közkeresztények probléma nélkül vállalják a katonaszkodást. Nem vetik meg a gazdagságot, sőt, élni akarnak a megnyílt hivatalvállalási lehetőségekkel. Természetesnek tekintik, hogy az államhatalom érdekükben megszünteti a többi vallás, sőt filozófiai iskola szabadságát is. Beépülnek az államhatalomba. Úgy viselkednek, mintha sohasem hallottak volna arról, hogy csak lábmosó szolgák lehetnek. Szent Ágoston új doxológiával, Istent dicsérő imazáradékkal ajándékozza meg őket: „aki él és uralkodik mindörökkön örökké”. Elfelejtik, hogy Jézus és Jézus Istene csak él és szolgálva szeret mindörökkön örökké.

Mi történt a vértanú, a szociális gondozást vállaló egyházban a három század során a felszín alatt, a lelkek mélyén, hogy a negyedik században ez az átalakulás zaj nélkül megtörténhetett? Hogy látva, mi történik, senki fel nem sikoltott: Mi folyik itt? Erről semmit sem mond a fenti, hagyományosan öröklődő fénykép az egyház első három századáról. A tényleges tektonikus mozgást a páli teológia hatása teszi lehetővé. A felszín alatti repedések megmutatása – a jövő eszmetörténeti kutatás nagyon fontos elvégzendő feladta.

A földcsuszamlás következményei egyre láthatóbbá válnak. A bizánci keresztény pátriárka a keletre tolódó birodalmi központban a császár legnagyobb hatalmú tisztviselőjévé emelkedik... züllik. A peremre szoruló nyugaton a volt birodalmi főváros, Róma püspöke fokozatosan átveszi az állami közigazgatás feladatait, s „egyházi állam” (jézusi abszurdítás a köbön!) kezd kialakulni – egy hamisított okmány szerint: Konstantin ajándékából. Szó sincs már alternatív társadalomról. Míg keleten a császár lesz az egyház fejévé is (cezárpapizmus), nyugaton a pápa akar az állam-

hatalmak fejévé lenni – az uralkodók legfőbb hűbérurává... mégpedig Krisztus rendelkezéséből. A pápa császárrá koronázza a frankok fejedelmét, s rábízta a germán törzsek krisztianizálását; ő 18 véres hadjáratban el is végzi feladatát. Aki életben akar maradni, keresztényé lesz az Atlanti-óceántól a pannóniai végekig. Így kap koronát Géza fejedelem politikai fordulatának hatására István is, akinek csak három hadjáratra van szüksége, hogy krisztianizálja a magyar törzseket.

Hitterjesztés karddal és Jézus nevében! Mindez a legszentebb szentírási szövegek kíséretében történik, és mindenki mindent a legnagyobb rendben levőnek tekint. Az emberiség vagy legalábbis az európai kultúra visszabotul a jézuselőtti szintre. Nincs teológus, nincs írástudó, nincs próféta, aki képes lenne felemelni szavát: Mi történik itt? Anekdota: Egy középkori angol szerzetesnek kezébe kerül egy kódex, s olvassa benne a Hegyibeszédet: „Ha ez a könyv a Szentírás, akkor mi, angolok

nem vagyunk keresztények. Mivel azonban ezzel az előfeltevéssel nem állhatok szóba, ezért ezt a könyvet többé nem veszem kezembe.”

Az egyház azonosul az evilági országgal. A főpapi rend lesz az uralkodók leggazdagabb és leghatalmasabb támasza. A hadseregek parancsnokai is belőlük kerülnek ki (Muhinál is, Mohácsnál is a kalocsai érsek tölti be ezt a tiszteletet). A kialakuló új társadalmi rendben nem rabszolgák, hanem jobbágyok élnek a társadalmi gúla alján. Ha lázadnak, Jézus nevében verik le őket. Eretnek mozgalmak támadnak Jézusra, az evangéliumra hivatkozva... máglyán égetik el, fegyverrel verik le őket Jézus egyháza nevében. Ami jót és emberit produkálnak a keresztény századok, ebbe ágyazva teszik.

Végeredmény: Szent István, Pázmány és Prohászka hite. Az egyháznak felelősséget kell vállalnia a társadalom fegyvereken nyugvó rendjéért, s nem alternatív társadalmat kell építenie. E hit felől nézve: Jézus örült volt.

5. Ha még sem lett volna örült!

A felvilágosodás, a marxizmus, a tőkés társaságok jelen világoralma, mind-mind ennek a nem örült konstantini kereszténységnek történelmi folytatója. Fegyverek erejében óhajtja diadalra juttatni az ember javát meg az evangélium eszményeit: a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget. Ha nemcsak mondja, ha tényleg óhajtja. Posztmodern társadalmunk pedig várhatja az ökológiai és nukleáris végpusztulást a fegyverektől védett tőkés társaságok korlátozatlan uralmának korszakában.

Akik örülnék tartják Jézust, spekulálnak a kapitalizmus megszelídítésén. Akik Jézus evangéliumában hisznek, tudják, hogy alternatív társadalmat kell építeniök, kizárva a maguk köréből az uralkodást, a gazdagságot és az erőalkalmazást. Ennek érdekében felveszik a jézusi hagyomány szálát: lemondanak a magántulajdonról, közbirtokosság alapján életközösséget teremtenek, s kiváltságokat nem ismerve osztoznak azon, amit munkájukkal megszerznek. Kommunista Kiáltvány nélkül, lelkiismeretük szavára megvalósítják a maguk körében azt, amit erőszakkal Gulágok árán sem lehet megvalósítani. Aki nem tartja örülnék Jézust, még ma elkezdheti két-három barátjával az általa megmutatott alternatív életet. Aki pedig örülnék tartja őt, az reménykedhetik abban, hogy a tőke

hajókötele nem őt fogja elűzni, hanem valaki mást embertársai – embertársai milliói és milliárdjai – közül.

Valaki, aki több mint negyed százada töretlenül barátom, mondta első találkozásunk után: Mindig azt gondoltam igaznak, amit mondasz; csak azt hittem, hogy ezt nem szabad kimondani. Kimondom. Isten megengedi, sőt: azt kívánja, hogy kimondjam. Sokaknak kell kimondaniok! Sokaknak, hogy ne legyen mód meg nem hallani! Akármit is csinál ellenében a trón és az oltár szövetsége. A képmutatók, a ruhájukat szagatók, a kezüket megmosók.

Egy ízben Illyés Gyula is kimondta. Ditirambus a nőkhöz – ezt a címet adta neki. Ide írom a végét:

*Nem a zablák, nem a zengések,
hanem a kosáron a fül;
nem az ostromok, a bekerítések;
hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek;
nem a viharok, a mének, a diadalzengések,
hanem a szitaszél-vevetegek,
ha a liszt megtömörül,
hanem a néma kitekintések
a téli ablak függönye mögül;
nem a havasok, a jeges meredélyek,
hanem a kézímunkázó vetések,
a vasárnap is orsópörgetők,
hanem a csecsemő lebegtetések,
hanem a csermelyek, a csevegők,
nem a vezényező, Rohamra! s Imához!
Hanem a megfordított vánkös.*